

Цитування:

Соболевська С. О. Дигіталізація театрального мистецтва як засіб збереження культурної спадщини. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 3. С. 44–48.

Соболевська Світлана Олександрівна,
кандидат культурології,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-5361-7085>
s.sobolevska@dakkim.edu.ua

Sobolevska S. (2025). Digitalisation of Theatre as a Remedy for Preserving Cultural Heritage. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 3, 44–48 [in Ukrainian].

ДИГІТАЛІЗАЦІЯ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Мета дослідження – виявити особливості дигіталізації театрального мистецтва під час його трансформацій, зумовлених пандемією Covid-19 і повномасштабним російським вторгненням, задля подальшого збереження його здобутків як важливої частини української культурної спадщини. **Методологія дослідження.** Для визначення ролі дигіталізації театрального мистецтва у збереженні його як частини культурної спадщини України використовується системний підхід із застосуванням аналітичного, компаративного, культурологічного методів дослідження. **Наукова новизна.** Використання цифрових технологій як засобу збереження культурної спадщини в Україні, а саме творів театрального мистецтва, досліджується вперше. Дана тема набула особливого значення через пандемію COVID-19 і російсько-українську війну. **Висновки.** Дигіталізація українського театрального мистецтва стає важливим засобом збереження і популяризації театру як вагової складової культурної спадщини нації. Завдяки прикладам дигіталізованого архівування і фіксації театрального процесу в інших країнах світу, подібні проєкти було успішно реалізовано українськими фахівцями. Нині в онлайн-просторі забезпечено доступ науковців і дослідників театрального мистецтва, глядачів та поціновувачів театру до цифрових вистав і здобутків українського театру, віртуальних галерей музеїв та архіву театрального мистецтва. Тож використання цифрових технологій у театральному мистецтві має потужний потенціал у справі його збереження як частини культурної спадщини для передачі інформації про український театр наступним поколінням.

Ключові слова: дигіталізація, культурна спадщина, музей, театральне мистецтво, цифрова вистава, цифрові технології

Sobolevska Svitlana, Candidate of Cultural Science, Associate Professor at the Department of Humanities, National Academy of Culture and Arts Management

Digitalisation of Theatre as a Remedy for Preserving Cultural Heritage

The purpose of the article is to identify the peculiarities of the digitalisation of theatre art during its transformations caused by the Covid-19 pandemic and the full-scale Russian invasion, in order to further preserve its achievements as an important part of Ukraine's cultural heritage. **The research methodology.** In order to determine the role of digitalisation of theatrical art in preserving it as part of the cultural heritage of Ukraine, a systematic approach is used with the use of analytical, comparative, and cultural studies methods. **The scientific novelty.** The usage of digital technologies as a means of preserving cultural heritage in Ukraine, namely works of theatre art, is being studied for the first time. This topic has become especially important due to the Covid-19 pandemic and the Russian-Ukrainian war. **Conclusions.** The digitalisation of Ukrainian theatre art is becoming an important means of preserving and popularising theatre as a significant component of the nation's cultural heritage. Thanks to the examples of digitalised archiving and recording of the theatre process in other countries, similar projects have been successfully implemented by Ukrainian specialists. Today, the online space provides access to digital performances and achievements of Ukrainian theatre, virtual galleries of museums and archive of theatre art for scholars and researchers of theatre art, as well as for theatregoers and connoisseurs. Therefore, the use of digital technologies in theatre art has a powerful potential for preserving it as part of the cultural heritage and for passing on information about Ukrainian theatre to future generations.

Keywords: digitalisation, cultural heritage, museum, theatre, digital performance, digital technology.

Актуальність теми дослідження. Збереження як матеріальної, так і нематеріальної культурної спадщини України під час російсько-української війни потребує особливої уваги. Через бойові дії, наявність масштабних руйнувань і фізичні втрати об'єктів культурної спадщини, подальша їх охорона потребує вирішення зокрема й завдяки використанню цифрових технологій. Їх впровадження у сфері театру розпочалося ще від часів пандемії коронавірусу та активно продовжується завдяки активності фахівців і поціновувачів українського театру.

З огляду на те, що театральне мистецтво є вагомим частиною української культурної спадщини, нині виникає потреба дослідити сучасний стан збереження його багаторічних досягнень і можливостей доступу як глядацької аудиторії, так й дослідників театру до цифрових вистав і здобутків українського театру, віртуальних галерей музеїв та цифрового архіву театального мистецтва.

Аналіз досліджень і публікацій. Цифровізація галузі культури і мистецтв нині викликає інтерес у багатьох сучасних дослідників. Зокрема, до театру в епоху цифрових технологій звертається О. Тонкошкура [7]. Особливості театального мистецтва як засобу соціокультурної комунікації у час цифрових технологій розглядають Л. Дерман і М. Кобилинська [3]. Імерсивні культурні практики як феномен метамодернізму і можливості їх застосування з використанням сучасних технологій, зокрема у театрі, досліджує О. Губернатор [2]. До проблематики ролі глядача у сучасному театрі у контексті просторової специфіки цифрової вистави у своєму дослідженні звертається Т. Хвостова [10]. Натомість дигіталізація театального мистецтва як засобу збереження культурної спадщини потребує окремого дослідження.

Мета дослідження – виявити особливості діджиталізації театального мистецтва під час його трансформацій, зумовлених пандемією Covid-19 і повномасштабним російським вторгненням, задля подальшого збереження його здобутків як важливої частини української культурної спадщини.

Виклад основного матеріалу. Як зазначається у законодавчих актах основна мета цифровізації полягає у досягненні цифрової трансформації існуючих та створенні нових галузей економіки, а також трансформації сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні [5]. Своєю чергою цифрові технології здатні докорінно змінити

мистецтво, зокрема театральне, адже вони впливають на форми театру, особливості постановок і контакти із глядачами.

Перші кроки театру в інтернеті з використанням мережі як ретранслятора постановки стали вимушеним кроком для вистав, що готувалися у театальному просторі на початку 2020 року, але зіткнулися із жорстокою карантинною реальністю. Тож віртуальна демонстрація вистав набула популярності у часи пандемії Covid-19, адже тоді театри продукували нові формати підтримки комунікації із глядачами, експериментуючи із віртуальним простором. Такий досвід є у Київського театру «Актор», який запропонував включення О. Вертинського та А. Ємцова з власних квартир, заради відтворення репертуарної вистави «Мегери» (режисер О. Гаврилюк). Репертуарний «Коріолан» Red Bull Theater було також зіграно із помешкань акторів. Колектив підійшов до проекту максимально відповідально, звернувши увагу на найменші дрібниці (від картинки на фоні та акцентів по світлу кожного з виконавців до динамічного веб-монтажу і музично-шумового оформлення). Виставу «Мене звати...», що складалась із монологів акторів і акторок Дитячої театальної майстерні при Франківському драмтеатрі на теми, про які відверто говорять підлітки, режисер О. Лейбюк продемонстрував на загал також в онлайн форматі. Під час пандемії віртуально відсвяткував другу річницю свого народження коломийський театр «Соломія», в якому монодрама «Жіноче щастя» стала десятою прем'єрою колективу у загальному переліку і першою, що відбулась в інтернет-форматі. П'єсу литовської авторки А. Котляр, поставив режисер з Миколаєва В. Смірнов, роль зіграла керівниця театру, актриса, мешканка Коломиї М. Кодіна-Іванович [1].

Режисер і художній керівник київського театру на Подолі В. Малахов зазначає, що, коли театр почав показувати свої вистави онлайн, виявилось, що є люди, які купують на них квитки. На його думку, цю тенденцію необхідно розвивати у двох напрямках: по-перше через створення театральних телевистав, коли вистава знімається без глядачів спеціальними камерами крупним планом; по-друге, з використанням доповненої реальності, що підтверджує Д. Малахова. Також В. Малахов підкреслив, що онлайн-вистави в Європі або США безкоштовні, та у кінці вистави актор або режисер робить оголошення про те, що, якщо глядачі хочуть

допомогти театру, то вони можуть зробити пожертву (донат) на рахунок театру. Такий досвід в Україні також напрацьовується, адже квитки на онлайн-події купують не тільки через цікавість до театру чи вистави, це бажання прихильників театру підтримати його, оскільки ці глядачі скоріш за все вже бачили «Сто тисяч» чи інші вистави театру на Подолі [8].

Також нову прем'єру від початку карантину репетирував GOGOL-Center. Вона вийшла у форматі десктоп-вистави під назвою «Феї», де від акторів лунали запитання світові, демонструвались інфантильна рефлексія і поведінка покоління мілленіалів в епоху загальної ізоляції. В основу вистави було покладено однойменну постановку 2011 року Д. Бобе і «Сьомої студії», яку переосмислили режисер І. Шагалов та актори театру. В українському просторі zoom-вистави також зіграв «Дикий театр» – свої «Борщі» О. Доричевський поставив за п'єсою «Весілля обов'язкове» В. Гунченко. Режисер В. Насташев зупинив свій вибір на п'єсі «Черновик» С. Уханова. Дію було перенесено до простору zoom-конференції, на яку запрошувались глядачі. Загалом п'єса С. Уханова складалась зі світу дивних фантазій та спогадів про минуле життя. Свій цифровий театральний серіал «Смута» представив і Центр сучасного мистецтва «Дах». Також митці намагались зазирнути у майбутнє, де закінчиться період карантину через пандемію. Наприклад, дія п'єси «Шлюб» А. Волошиної розгортається у 2035 році, коли наслідки епідемії коронавірусу світом подолані. Але зміни незворотні – закохані ностальгічно влаштовують побачення в zoom, де згадують початок своїх стосунків, намагаються переосмислити минуле, щоб розв'язати тривалі вузли. Виставу створив режисер С. Олександрівський (засновник та керівник Pop-up театру). Його концепція передбачала надати можливість глядачам переміститися у майбутнє, почути діалоги за 15 років і навіть втрутитися до тієї розмови. Отже, від 2020 року формати інтернет-театру стають все різноманітнішими і вигадливішими [1].

Перехід українських театрів в онлайн-формат і наявність технічних можливостей дозволяють перейти на інший рівень ведення театральних архівів, які є одним із інструментів збереження культурної спадщини, оскільки паперове документування досягнень українського театального мистецтва має певний ряд недоліків. Варто відмітити, що фіксація вистави і збереження її

для майбутнього зазвичай найкраще вдавалась свідкам, та у своїх спогадах вони колоритними деталями надавали власним враженням історичної переконливості. Окрім того, паперове документування театального процесу в Україні, що декілька десятків років проводилось Українським театральним товариством, значно постраждало. У результаті відзначалися недостовірні театральні ювілеї, в свою чергу провідні майстри сцени залишалися без гідного вшанування, були випадки плутанини із датами прем'єр, авторами спектаклів, зіграними акторами ролями. Та період, коли в історії українського театру втрачалася інформація, зникали матеріальні свідчення про вистави (афіші, програми, ескізи декорацій тощо), що для свого часу вважались знаковими, закінчився, адже ще у 2020 році Національна спілка театральних діячів, вивчивши досвід колег з європейських інституцій та ознайомившись із цифровими архівами різних країн, взялася за справу створення цифрового архіву.

У багатьох країнах світу процес дигіталізованого архівування та фіксації театального процесу триває давно. Чимала кількість електронних театральних архівів наявна у Великобританії, Німеччині, США, Франції. Також деякі державні інституції, що опікуються театрами в центральноевропейських країнах, зокрема Інститут театру імені Збігнева Рашевського в Польщі, Угорський театральний музей та інститут, Театральні інститути у Словаччині, Чехії, Словенії та інші, забезпечують збереження інформації на спеціальних сайтах. Український цифровий театральний архів мав стати зручним і доступним вебресурсом з повноцінною національною театальною базою даних створено для театальної спільноти, науковців і глядацької аудиторії [4; 9].

Розуміючи, що збирання інформації та фіксація театального процесу є не менш важливою, ніж створення нових спектаклів і впровадження інноваційних технологій та досвідів в театральну практику, а створення театальної бази даних є важливим для повноцінного розуміння тих процесів, що нині відбуваються в театральній сфері, а також визначення місця і ролі театру в загальнонаціональному культурному контексті, створення цифрового театального архіву у 2020 році підтримали Б. Струтинський (голова НСТДУ, генеральний директор-художній керівник Київського

національного академічного театру оперети), Г. Веселовська (доктор мистецтвознавства, професор, кураторка проєкту), А. Липківська (кандидат мистецтвознавства, професор, голова Експертної ради Всеукраїнської театральної фестивалю-премії «ГРА»), А. Солов'яненко (головний режисер Національної опери України), О. Книга (директор-художній керівник Херсонського академічного українського музично-драматичного театру), В. Малахов (директор-художній керівник Київського академічного драматичного театру на Подолі), П. Качанов (директор-художній керівник Київського муніципального академічного театру опери і балету для дітей та юнацтва), П. Ар'є (драматург, режисер, шеф-драматург Київського академічного театру драми і комедії на лівому березі Дніпра). Тож станом на 2025 рік на вебсайті цифрового театального архіву, створеного за підтримки Українського культурного фонду, представлено 119 театрів, 1545 вистав (переважно постановки 2015–2019 років), біографії 6582 діячів театального мистецтва [6].

Вже під час війни у 2024 році Національний академічний театр опери та балету імені Миколи Лисенка (м. Харків) відкрив віртуальний музей з оцифрованою архівною колекцією, щоб зберегти її під час обстрілів Харкова. Чільне місце в цифровій колекції займають опери та балети, які мали світові прем'єри в харківському театрі, зокрема опера українського композитора М. Лисенка «Тарас Бульба» і перший український балет «Пан Каньовський» українського композитора М. Вериківського. Нині твори українських митців стали основою віртуальної колекції, яка демонструє рух мистецтва опери та балету від колоніальної музичної спадщини до національного мистецького продукту. Невдовзі у віртуальному просторі музею представлять твори європейських композиторів і митців з Азербайджану, Вірменії, Грузії та інших країн. Також у віртуальній колекції є оцифровані експонати фондів Київського музею театального музичного кіномистецтва і Харківського художнього музею та приватних колекцій.

У Національному академічному театрі опери та балету імені Миколи Лисенка зазначають, що робота з підготовки матеріалів, перемовини з музеями і колекціонерами, робота в архівах, відбір експонатів, їх фотографування, сканування, ретушування, описання і каталогізація тривала понад рік, і у

результаті перший в Україні віртуальний музей оперного театру запрацював. На першому етапі роботи над проєктом віртуальна галерея налічує близько 6 тисяч експонатів (ескізи декорацій, унікальні костюми постановок театру різних часів, афіші, фотографії, програмки). Команда проєкту наголосила, що займається цим заради популяризації мистецтва балету та опери, а також щоб цінна інформація про них не зникла та була досліджена спеціалістами. Даний проєкт також було впроваджено за фінансової підтримки Українського культурного фонду [11].

Наукова новизна. Використання цифрових технологій як засобу збереження культурної спадщини в Україні, а саме творів театального мистецтва, досліджується вперше. Через пандемію COVID-19 і російсько-українську війну дигіталізація театального мистецтва задля його популяризації і збереження набула особливого значення в Україні. У статті досліджено передумови виникнення потреби використання цифрових технологій у театальному мистецтві для збереження його здобутків і розглянуто особливості формування українських театральних архівів у віртуальному просторі.

Висновки. Нині дигіталізація українського театального мистецтва стає важливим засобом збереження і популяризації театру як вагової складової культурної спадщини нації. Маючи приклади дигіталізованого архівування і фіксації театального процесу в інших країнах світу, подібні проєкти було успішно реалізовано українськими фахівцями. Отже, нині доступ науковців і дослідників театального мистецтва, глядачів та поціновувачів театру до цифрових вистав і здобутків українського театру, віртуальних галерей музеїв та архівів театального мистецтва, створення яких було зумовлено пандемією COVID-19 і повномасштабним російським вторгненням, забезпечується завдяки їх реалізації в онлайн-просторі. Тож використання цифрових технологій у театальному мистецтві має потужний потенціал у справі його збереження як частини культурної спадщини для передачі інформації про український театр наступним поколінням.

Література

1. Винниченко С. Карантинна диджиталізація театру. Частина 5. Формат вистав. *Театральна риболовля*: блог про театральне життя України. URL: <http://www.t-fishing.co.ua/marketing/karantynn>

a-didzhytalizatsiya-teatru-chastyna-5-format-vystav/ (дата звернення: 01.05.2025).

2. Губернатор О. І. Імерсивні культурні практики як феномен метамодернізму : дис. ... доктора філософії 034 «Культурологія» / Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2023. 194 с.

3. Дерман Л. М., Кобилянська М. Ю. Театральне мистецтво як засіб соціокультурної комунікації в епоху цифрових технологій. *Гуманітарний корпус*. 2021. Вип. 37 (т. 1). С. 33–36.

4. Кочкіна М. Діджиталізація: в Україні запрацював Цифровий театральний архів. *Погляд*. URL: <https://poglyad.tv/didzhytalizatsiya-v-ukrayini-zapratsyuvav-tsyfrovyj-teatralnyj-arhiv-article> (дата звернення: 07.05.2025).

5. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету міністрів України від 17.01.2018 № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> (дата звернення: 01.05.2025).

6. Театральний архів – це важливо. *Цифровий театральний архів*. URL: <https://theatre.com.ua/teatralnij-arhiv-ce-vazhlivo> (дата звернення: 08.05.2025).

7. Тонкошкура О. Театр в епоху цифрових технологій. *Художня культура. Актуальні проблеми*. 2022. №18 (2). С. 30–35.

8. Усачова О., Федоріна В. Віталій Малахов: «Я режисер-хамелеон». *Театр на Подолі*. URL: <https://theatreonpodil.com/vitalij-malahov-ya-rezhyser-hameleon-kyiv-daily/> (дата звернення: 07.05.2025).

9. Фіксуємо театральну історію разом! *Цифровий театральний архів*. URL: <https://theatre.com.ua/fiksuyemo-teatralnu-istoriyu-razom> (дата звернення: 08.05.2025).

10. Хвостова Т. В. Трансформація ролі глядача крізь призму особливостей цифрової репрезентації сучасного театру. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2024. № 4. С. 128–133.

11. Челяк О. У Харкові відкрили перший віртуальний музей оперного театру. *Суспільне. Культура*: вебсайт. URL: <https://suspilne.media/culture/854957-u-harkovi-vidkrili-persij-virtualnij-muzej-opernogo-teatru/> (дата звернення: 09.05.2025).

fishing.co.ua/marketing/karantynna-didzhytalizatsiya-teatru-chastyna-5-format-vystav/ [in Ukrainian].

2. Hubernator, O. I. (2023). Immersive Cultural Practices as a Phenomenon of Metamodernism. PhD Thesis. Kyiv [in Ukrainian].

3. Derman, L. M., & Kobylinska, M. Yu. (2021). Theatrical Art as a means of Socio-Cultural Communication in the Digital Age. *Humanitarian Corpus*, 37 (1), 33–36 [in Ukrainian].

4. Kochkina, M. (2020). Digitalisation: the Digital Theatre Archive has been released in Ukraine. *Pohliad: website*. Retrieved from: <https://poglyad.tv/didzhytalizatsiya-v-ukrayini-zapratsyuvav-tsyfrovyj-teatralnyj-arhiv-article> [in Ukrainian].

5. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine ‘On Approval of the Concept for the Development of the Digital Economy and Society of Ukraine for 2018-2020 and Approval of the Action Plan for its Implementation’ of 17 January 2018, № 67-r. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> [in Ukrainian].

6. Theatre archive is important (2020). *Digital Theatre Archive: website*. Retrieved from: <https://theatre.com.ua/teatralnij-arhiv-ce-vazhlivo> [in Ukrainian].

7. Tonkoshkura, O. (2022). Theatre in the Era of Digital Technologies. *Artistic Culture. Current problems*, 18 (2), 30–35 [in Ukrainian].

8. Usachova, O., & Fedorina, V. (2020). Vitaly Malakhov: ‘I am a chameleon director’. *Theatre on Podil: website*. Retrieved from: <https://theatreonpodil.com/vitalij-malahov-ya-rezhyser-hameleon-kyiv-daily/> [in Ukrainian].

9. Let’s record theatre history together! (2020). *Digital Theatre Archive*. Retrieved from: <https://theatre.com.ua/fiksuyemo-teatralnu-istoriyu-razom> [in Ukrainian].

10. Khvostova, T. (2024). Transformation of the Role of the Spectator through the Prism of Features of Digital Representation of Modern Theatre. *Herald of the National Academy of Culture and Arts Management*, 4, 128–133 [in Ukrainian].

11. Cheliak, O. (2024). First virtual museum of opera house opened in Kharkiv. *Suspilne. Kultura: website*. Retrieved from: <https://suspilne.media/culture/854957-u-harkovi-vidkrili-persij-virtualnij-muzej-opernogo-teatru/> [in Ukrainian].

References

1. Vynnychenko, S. (2020). Quarantine digitalisation of theatre. Part 5. Format of performances. *Theatre Fishing: a blog about theatre life in Ukraine*. Retrieved from: <http://www.t-fishing.co.ua/>

Стаття надійшла до редакції 01.08.2025
Отримано після доопрацювання 02.09.2025
Прийнято до друку 09.09.2025
Опубліковано 30.09.2025